

הלכות יום טוב סימן תקה תקו

הגה (ח) ואינו יהודי החולב בהמה ביום-טוב (ט) וישאל רואהו, (י) יש להקל (רש"בא מחובה), (יא) אף נהגו בו אסור, ואין לשנות. מיהו, ביום-טוב של גליות (יב) מותר ביום-טוב (ד) שני (הגהות אשירי רש ביצה). ואם מותר לומר לאינו יהודי לחלב בהמתו בשבת, עין לעיל סימן שה סעיף כ. ועין לקמן סימן תקי סעיף ה אם מותר להעמיד חלב ולעשות גבינה ביום-טוב:

תקו דיני לישא ביום-טוב, ובו ט' סעיפים:

א ביצה כ"ט כשמואל א (א) אין (ב) מודרין קמה ביום-טוב (כ) כדי ללוש, (ג) אלא יקח באמרו הדעת: הגה (ד) ומותר

באר היטב

אלא צריך שיהיה הרבה חלב נקלע באכל, ואוכל דונקא האכל שהוא ברבים ואו מותר החלב הנשאר שם, ט"ז: (ד) שני וכ"ש אם נחלב בשבת שלפני יו"ט ומותר ביום שני של גליות, והסקתו אחרונים, וכ"כ המ"א, ע"ש שהאר"ן והעלה דאין לזו מוסק רמ"א, ולכן בהמה העומדת לאכילה וחולב לתוך האכלין אפילו ישראל מותר לחלב בהמתו, ואם אינה עומדת לאכילה וחולב לתוך אכלין תלוי בפלגתא שכתב בסימן תצה ס"ד אם יש מקצה ביד"ט. ובבהמת אינו יהודי אפילו אינה עומדת לאכילה מותר לחלב לאכלין, אבל לחלב לקרנה ריגנית אסור בכל ענין; ואם א"י היה חולב לקרנה ריגנית אסור בוד-ביום, ואם נחלב בשבת אפילו לאכלין ובהמה העומדת לאכילה כמ"ש סימן שה ס"כ, אסור ביו"ט א' שאחריו אבל ביום ב' שרי; וא"י שמשל"ת נאמן בענין זה כמ"ש סימן תקיג ס"ו, עכ"ל המ"א. ועין סימן שכ"ח סעיף לג אם מותר ליגח בהמה מחמת צער, ועין לעיל סוף סימן תצד משי"ש: (ב) מודרין. דעה: יכול למדד מאתמול:

שערי תשובה

ראשון כמו בשבת וכפסק רמ"א ולא מחמתו בעלמא, ע"ש ועין בשו"ת מהר"י הלוי אחיו של הש"י בחלב שהולכה ע"י א"י וישאל רואהו ביום א' דיום-טוב:

משנה ברורה

לקח שנותן בתחתית הללי, כל פמה דאין רב חלב נקלע בו, ויש למחות בהמון שעוברין על זה [אחרונים]: (ח) ואינו יהודי החולב בהמה וכו'. הינו בעומדת לאכילה, או שחולב בהמה שלו דלית בה משום מקצה (ובדלעיל בסימן שי' ואפלו בעומדת לחליבה בעומדת לאכילה דמי: (ט) וישאל רואהו. דאם אין רואהו, אסור לישאל לעולם לשתותם, כדאיתא ביו"רה דעה סימן קטו סעיף א': (י) יש להקל. הינו אפלו אם חלבו לקרנה ריגנית, דלא מקרי נולד, (ח) מפני שהישראל עצמו היה מותר לחלב אותה לקרנה שיש בה אכלין ועל-פן בכלל מוכן (הוא"מ) [מ"א וש"א]. ובכית-מאיר כתב, דאף לדעה זו אין להקל (ט) כי אם בחולב לתוך אכלין, ולא בא למדש לדעה זו כי אם בדגברי החולב בהמה שלו מותר אפלו בעומדת לחליבה, דאין מקצה בשל עכו"ם, וכפ"ל: (יא) אף נהגו בו אסור. הינו בדגברי ריגנית אסור א"י (ל) ובעכו"ם החולב, אבל אם הוא חולב לתוך אכלין מבהמה שלו, (י) אף אם היא עומדת לחליבה שרי, וכפ"ל בסעיף-קטן ח. וכן ישאל מותר לחלב מבהמת עכו"ם, אפלו עומדת לחליבה, לתוך אכלין, דאין מקצה בשל עכו"ם, ורצה לומר, אפלו נחלב לתוך קרנה ריגנית ובהמה העומדת לחליבה, שאחרי מהם ודאי חל. (יב) אכן אם נחלב בשבת, אפלו לתוך אכלין ומבהמה העומדת לאכילה, אסור ביום-טוב ראשון שאחרי אחריו ביום ראשון משום הנקנה, אבל ביום שני שרי; אבל ביום-טוב של ראש השנה חשוב שני הנימים ביום אחד, וכל היכא דאסור ביום ראשון אסור ביום שני. ונקרי שמסיח לפי תמו (יג) שאותו החלב נחלב ביום-טוב ראשון של גליות, נאמן ומותר ביום שני. ודין סחטת בס"י (ד) הוא כפ"ל, ודנקטינן דאסור לחלב לתוך האכלין, וכפ"ל בסימן שכ סעיף ה. ועין שם בבאור הלכה דבור המשתחיל 'לאכל' דהכרענו שם דאפלו על-מנת לאכל לא לתר אסור:

א אין מודרין קמה וכו'. דכיון דלא צריך פת הוא (ב) ולא יתקלקל אם לא ימדד, לא התירו חכמים, (ג) דנראה כמודד למפרו: (ב) כדי ללוש. ואם לוקח קמה ללפסן וכדומה שצריך לנה מדה, יש לומר דשרי [פמ"א]: (ג) אלא יקח באמרו הדעת. ואם נוטל (ג) במדה שמודד בחל, צריך לפחות מעט או להוסיף מעט: (ד) ומותר לקח וכו'. ורצה לומר, שאינו צריך להערות (ד) מן כלי הקמח לתוך ערכתו, אלא יכול לתחוב ידו לתוך השק של קמח אף-על-גב שנעשה גמא שם, דדונקא גבי עפר חשינו לגמא ולעיל בסימן

שער הציון

(ח) אף שפרשו בן הרבה אחרונים לא הבינוהו, אמרן בישאל רואהו, אסור לחלב לתוך האכלין אפילו ישראל מותר לחלב בהמתו, ואם אינה עומדת לאכילה וחולב לתוך האכלין תלוי בפלגתא שכתב בסימן תצה ס"ד אם יש מקצה ביד"ט. ובבהמת אינו יהודי אפילו אינה עומדת לאכילה מותר לחלב לאכלין, אבל לחלב לקרנה ריגנית אסור בכל ענין; ואם א"י היה חולב לקרנה ריגנית אסור בוד-ביום, ואם נחלב בשבת אפילו לאכלין ובהמה העומדת לאכילה כמ"ש סימן שה ס"כ, אסור ביו"ט א' שאחריו אבל ביום ב' שרי; וא"י שמשל"ת נאמן בענין זה כמ"ש סימן תקיג ס"ו, עכ"ל המ"א. ועין סימן שכ"ח סעיף לג אם מותר ליגח בהמה מחמת צער, ועין לעיל סוף סימן תצד משי"ש: (ב) מודרין. דעה: יכול למדד מאתמול:

תקד: (ג) רש"י: (א) ב"ח בפרוש דברי הטור ושי"א: (ב) מגן אברהם בשם רוב"מ משי"ש: (ג) ב"ח בפרוש דברי הטור ושי"א: (ד) הגר"ז ושי"א:

הִלְבוּת פֶּסַח סִימָן תְּקָה תְּקוּ

ביאורים ומוספים

ס"ק עא), שכיון שהבהמה אסורה באכילה בשבת מחמת איסור שחיטה, אף החלב שלה אסור משום מוקצה [וראה שם ס"ק עב]. ולגבי מעשה החליבה עצמו כתב שם ס"ק עא שהוא אסור, אף על פי שהחליבה נעשית לתוך אוכל, וראה מה שכתבנו שם בטעם הדבר. ובשעה"צ לעיל (ס"ק ב) מבואר, שחליבת חלב שאסור להשתמש בו אסורה ביום טוב, מפני שהיא נעשית שלא לצורך אותו היום.

[ביה"ל ד"ה שהיא]

דְּמָסָר לְגוּנָה לִינֵק חֶלֶב בְּיָסוּס טוֹב¹⁰.

10) ואף אדם שאינו גונח מחמת חולי אלא רק מחמת רעב, כתב לעיל (סי' שכח ס"ק קח ו-קי) שמותר לו לינק ביום טוב אם אין שם נכרי שיכול לחלוב עבורו. והוסיף, שאם יכול לחלוב לתוך מאכל, יעשה כן ולא יינק בפיו. ונבטעם ההיתר לגונח לינק, כתב במשנ"ב לעיל (שם ס"ק קח) שהתירו מלאכה דאורייתא הנעשית כלאחר יד במקום צער, והוסיף בשעה"צ לעיל (סי' תצו ס"ק ט), שכיון שאין דרך מפרק בכך, אין היניקה נחשבת כמלאכה כלל.

סִימָן תְּקוּ

דִּינֵי לִישָׁה בְּיָסוּס טוֹב

[משנ"ב ס"ק א]

לֹא הִתִּירוּ תַּכְמִּים, דְּנִרְצָה כְּמִוֹד לְמַרְוֵי.

1) ולענין מדידה בשבת, כתב לעיל (סי' שו ס"ק לד) שאסורה היא משום 'עובדין דחול' [וראה שו"ע הרב (כאן ס"א) ומשנ"ב לעיל (סי' שכח ס"ק ג)].

ולמדוד לצורך מצוה, כתב לעיל (סי' שו ס"ק לד-לה) שמותר, כיון שמדידה למצוה אינה נראית כמעשה של חול. אמנם, לענין מדידת קמח ביום טוב כשעל ידי כך יוכל לדעת אם יש בו שיעור הפרשת חלה, כדי שיוכל לברך על הפרשתה, מבואר בשו"ע לעיל (סי' תנו ס"א) שיש אוסרים, ומבואר ברא"ש (ביצה פ"ג סי' טו) שהטעם שמדידה לצורך זה אינה מותרת מחמת שהיא צורך מצוה הוא משום שהיה אפשר למדוד מבעוד יום, שהרי לא היה הקמח מתקלקל כלל אם היה עושה כן מבעוד יום [אכן למעשה, כתב המשנ"ב שם (ס"ק י) שאף לדעת האוסרים למדוד אין המצוה נפסדת על ידי כך שאינו מחדד, כיון שאפשר לקרב את שתי עיסות יחד עד שיגעו זו בזו ויחשבו כעיסה אחת שגודלה כשיעור החייב בהפרשה, ולהפריש מהן חלה בברכה].

[משנ"ב ס"ק ב]

שְׁצַרְיָה לְזָה מְדָה, יֵשׁ לוֹמֵר דְּשַׁרְיָה².

2) וכן לענין מדידת תבלין כדי ליתן בתבשיל, כתב השו"ע לעיל (סי' תקד ס"ד) שמותר, כדי שלא יתן יותר מדי ויתקלקל תבשילו, אכן, כתב המשנ"ב שם (ס"ק כב) שאם דרכו גם בימות החול לתת תבלין בקדירה מבלי למדוד אותו בתחילה, אסור לו למדוד אותו ביום טוב.

[משנ"ב ס"ק ג]

צְרִיף לְפָתַח קָעֵט אוֹ לְהוֹסִיף מְעֻטָּה³.

3) ואף על פי שלמדוד בלא לדייק מותר, כמבואר כאן וברמ"א לעיל (סי' שכח ס"א), מימ' לשקול בלא לדייק כתב המשנ"ב לעיל (סי' תק ס"ק ח) שאסור, ש"מ"נ נראה כשוקל [וראה מה שכתבנו לעיל (סי' שו ס"ק לד) הברלים נוספים בין מדידה לשקילה].

[משנ"ב ס"ק ט]

דָּאָם אֵין רוֹאֵהוּ, אָסוּר לְיִשְׁנָאֵל לְעוֹלָם לְשִׁתּוֹתָם, פְּךְאִתָּא בְּיִזְרָה דְּרָה סִימָן קָטוּ קְצִיפָה אִי?⁷

7) ובטעם הדבר כתב השו"ע שם, שחוששים שמא עירב חלב טמא, והוא מדברי הגמרא (ע"ז לה, ב).

ובזמנינו, שיש פיקוח ממשלתי על כך שלא יערבו עם החלב חלב שבא מבהמה טמאה, ומי שיעבור על הוראה זו צפוי לעונש, כתב החו"א (י"ד סי' מא ס"ק ד) שיתכן שנחשב הדבר כהשגחה שלא יערבו, ואין לאסור חלב שנחלב על ידי נכרי אף אם אינו רואהו [בצירוף טעמים נוספים, עיין שם]. וכתב הגרי"י קניבסקי (קריינא דאיגרתא ח"ב סי' קכב) שלמעשה החו"א היקל בזה בשעת המלחמה, והתיר לבחורי ישיבה חלושים להשתמש באבקת חלב נכרי, מחמת הפיקוח הממשלתי. ובשם החו"א העידו (תשובות והנהגות ח"א סי' תמא) שאמר שלמעשה אין להקל בזה אלא לקטנים או לילדות בתוך שלושים יום ללידתה. וכן כתב בשו"ת אגרות משה (י"ד ח"א סי' נו-מוט), שכיון שהחליבה נעשית מטעם מפעלים, ויש עליהם אזהרה על פי חוק ופיקוח ממשלתי שלא יערבו חלב טמא, מותר מן הדין לשתות את החלב, אלא שבעל נפש יחמיר בדבר [וראה עוד דבריו בי"ד ח"ב סוף סי' לא ו-לה]. ובמקום אחר כתב (י"ד ח"ד סי' ה), שלמעשה אין להקל אלא בשעת הדחק. מאידך, בשו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' לא אות טו) כתב, שלמעשה נזהרים בחלב שיש עליו פיקוח ממשלתי, שלא להשתמש בו אף לקטנים.

ובארץ ישראל בזמנינו, שחלק ממשקי החלב שייכים ליהודים מומרים והפעלים שחולבים בהם הם נכרים, דעת הגרי"ש אלישיב (שו"ת ישא יוסף י"ד סי' יג) שיש לדון להקל בדבר, כיון שמפעלי החלב בודקים את טיב החלב של כל רפת, ומשלמים לבעל הרפת בהתאם, ומשום כך הוא ירא לערב דבר אחר בחלב, כדי שלא להפסיד ולפגום את טיבו, אלא שלמעשה אין להקל בזה לכתחילה עד שיהיה משגיח שנכנס ויוצא אחת לכמה ימים [כפעמיים בשבוע] בזמן החליבה, ובכך החלב כשר למהדרין. והוסיף (שם אות ג), שאם הותקנו ברפתות מצלמות וידיאו המצלמות את החולבים, ואין לחולבים אפשרות לזיף את הדבר, נחשבת החליבה כנעשית בהשגחת ישראל. והגר"ש וואזנר כתב (שם סי' יד ובשו"ת שבט הלוי ח"ט סי' קסה), שאפשר להקל בזה מן הדין, משום שיתכן שכשהחליבה נעשית בפני ישראל מומר אין זה נכלל בגזירת חלב עכו"ם, ובמקום שאין מצויות בהמות טמאות, והמפעל מקפיד מאד על תערובת חלב טמא, ויש במחלבות חלב ישראל פי ששים מהחלב שחלבו הנכרים, מותר הדבר מדינא, אך מ"מ יש להורר לכתחילה שישגיח ישראל שומר תורה ומצוות על החליבה.

[משנ"ב ס"ק יז]

יְעַלְזָן בְּקָלָל מוֹקֵן הוּא⁸.

8) אמנם לעיל כתב (סי' שה ס"ק עב) שנהגת בחלב גזירת 'משקין שזבי', דהיינו, שנאסר לשתות משקים שיצאו מאליהם מתוך מאכלים האסורים בסחיטה בשבת ויום טוב, מחמת גזירה שמא יבוא לסוחטם מלכתחילה, כמבואר לעיל (סי' שכ ס"ק ג). וראה שו"ת רעק"א (מהדריק סי' ה ד"ה ומהתם), נשמת אדם (כלל פא סוף ס"ק א), וערוך השלחן (סי' י).

[משנ"ב ס"ק יב]

אָסוּר בְּיָסוּס טוֹב רֵאשׁוֹן שְׁחָל אֶתְרִי בְּיָסוּס רֵאשׁוֹן מְשוּם הַכְּנָה⁹.

9) ומבואר מדבריו שחלב שנחלב לתוך אוכל אסור בשבת עצמה, ואף אם הבהמה עומדת לאכילה. ובטעם הדבר כתב לעיל (סי' שה